

עליהן שמן⁽⁶⁵⁾, וקלט השמן את הריח של הבשמים, וקיפחו [קינח את השמן מעל הבשמים ושמו בצלוחית].

אמר לו רבי יהודה לרבי יוסי:

מדוע אתה תמה האיך הספיק מעט שמן ה-ב מבלי שיבלע בבשמים, וכי נס אחד נעשה בשמן המשחה? והלא נסים הרבה נעשו בו מתחילתו ועד סופו!

תחילתו, כשעשאוהו בפעם הראשונה, לא היה אלא שנים עשר לוג, וכמו שמבארת הברייתא בהמשך.

ובו נמשח המשכן וכליו, ואחרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים. שנאמר באהרון ובניו (ויקרא ח לג) "שבעת ימים ימלא את ידכם", וה"מילוי" היינו "ריבוי" בלבישת שמונת בגדי כהונה שלבש אהרן, ובארבעת בגדי כהונה של בניו, שהם בגדים מרובים. וכתוב

זית, כמבואר בפרשת כי תשא, כיצד היה אופן עשייתו⁽⁶⁴⁾?

היה שולקו לשמן עם העיקרין של הבשמים. שהיה מבשל את הבשמים עצמם בשמן והיה ריח הבשמים נקלט בשמן דברי רבי יהודה.

אמר ליה רבי יוסי: לא יתכן ששולקו את הבשמים בשמן הזית האמור באותה פרשה. כי והלא כמות השמן היתה כל כך קטנה ביחס לכמות הבשמים שאפילו לסוך העיקרין [לשרות את הבשמים בשמן בלבד] אינו ספק, שהרי השמן יבלע בהם, שהיה בשמן י"ב לוגין בלבד, וכל שכן שאין מספיק שמן כדי לבשל בו את הבשמים, כי בבישול מתאדה חלק מהשמן, כדלקמן [כן פירש רש"י בהוריות]?

אלא כיצד עושה הביאור העיקרין ושלקום במים, כדי שיספגו את המים ולא יבלע בהם השמן, ואחר כך הוציאם מן המים, והציף

מלשון רש"י, שכך היתה גירסתו], והוסיף הרמב"ם, שלאחר השריה במים היה מבשל את העקרין עם השמן. וביאר שם הר"י קורקוס, שאף על פי שבברייתא לא נזכר שהיה מבשלו עם השמן, מכל מקום מאחר שדרך הרוקחים לעשות כן כדי להשביח השמן, והרי נאמר בתורה "מעשה רוקח", משום כך הבין הרמב"ם שכן היו עושין בשמן המשחה.

יש מבארים, מאחר ורבי יהודה אמר שהיה שולק העקרין בשמן, ורבי יוסי לא נחלק עליו, אלא מכח טענתו שאם כן היה כלה השמן, ולכן מאחר שהיה שורה העקרין במים, וכבר עשינו עצה שלא יהיה נבלע השמן בעקרים, שוב חזר הדין שהיה שולקם עם השמן כדברי רבי יהודה, וזהו מקור דברי הרמב"ם.

64. בחידושי רבי אלעזר משה נותן טעם ללשון זה, שהרי כל דברי רבי יהודה באופן עשית שמן המשחה, אינם שייכים אלא לענין השמן הנעשה בימי משה, שבו נעשו נסים בעשיתו, וכמבואר לקמן, אבל לענין איסור הפיטום, ודאי הוא שאם יעשה באופן זה, לא יהיה חייב, שהרי בדרך הטבע אי אפשר שלא יהיה נחסר בעת בישול הסמנים כלום, שאם יהיה נחסר משהו, נמצא שלא עשאה במתכונתה, וכל החיוב לרבי יהודה, נאמר רק אם יעשה באופן שנעשה שמן המשחה לדעת רבי יוסי, שאז אין נחסר כלום מהשמן, ולכן נקט בדקדוק לשון זה ש"עשה משה במדבר".

65. הרמב"ם [כה"מ א ב] פסק כרבי יוסי, וכתב, שהיה שורה אותם במים [וכמו שנראה

(שמות כט כט) "למשחה בהם ולמלא במ את ידם", להקיש משחה לריבוי בגדים — כשם שריבו אותם בלבישת הבגדים בכל שבעת ימי המלוואים, כך משחו אותם בשמן המשחה בכל שבעת הימים. ובודאי שבדרך הטבע לא מספיק לזה שנים עשר לוג, אלא על כרחך היה נס⁽⁶⁶⁾.

ובנוסף לכך — ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים.

ועל אף שמשחו בו פעמים כה רבות, בכל זאת כולו קיים לעתיד לבא⁽⁶⁷⁾.

והשתא מבארת הברייתא מנין שבעשייתו הראשונה היו בו שנים עשר לוגין:

שנאמר (שמות ל לא) "שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם". "זה" בנימטריא — **שנים עשר לוגין הויין!** והתורה אמרה "זה לדורותיכם" — ומשמע שכל שנים עשר

הלוגין קיימים לדורותיכם.

תנו רבנן: כתיב (ויקרא ח י) "ויקה משה את שמן המשחה וימשח את המשכן".

רבי יהודה אומר: שמן המשחה שעשה משה במדבר הרבה נסים נעשו בו מתחילתו ועד סופו!

בוא וראה: שהרי בתחילתו לא היה אלא שנים עשר לוגין.

כמה יורה שמבשלים בו את הבשמים עם השמן בולעת בדפנותיה?

כמה עיקרין הבשמים שנתבשלו בו בולעין ממנו?

כמה האור שורף ומאדה מן השמן?

ובו נמשח משכן וכליו, וכן אהרן ובניו — כל שבעת ימי המלוואים.

66. מפורש בכתוב [שמות מ], שנצטווה משה רבינו למשוח את המשכן וכליו ואת אהרן ובניו באחד בניסן [שהוא היה שמיני למלוואים, לדעת חז"ל], ויש לדון למה הזכיר כאן רק שבעה ימים.

67. **התוס'** בניזיר [מז] דקדקו מכאן, שמצות עשית שמן המשחה נאמרה רק לימי משה, ולא לדורות, ולכן משנגנו שמן המשחה, לא עשו שמן נוסף, וכתבו עוד, שדין זה נלמד ממה שנאמר במצות השמן, "יהיה זה", זה ולא אחר. וצריך ביאור איך הוכיחו מדברי הגמרא כאן, שאי אפשר לעשות שמן נוסף. ואולי כונתם לומר, שהצורך בנס זה הוא, משום שאם יהיה נחסר בעת המשיחה, לא יהיה אפשר לעשות עוד

שמן אחר, שהרי לא נצטוו לעשותו אלא בימי משה, ולכן הוצרכו לנס זה, וצ"ע. ועיין עוד בחידושי הגר"ח [לד].

והרמב"ם [כה"מ א א] כתב, "מצות עשה לעשות שמן המשחה". ומשמע לכאורה מזה, שדעתו היא, שגם לדורות נהגת מצוה זו, ושלא כדעת התוס' הנ"ל, שהרי אין הרמב"ם מביא דברים שנהגו לשעתו בלבד, אולם אם כן, יקשה מאד, למה לא עשו שמן המשחה בימי יאשיהו, כשנגנו השמן שעשה משה, והרי זו מצות עשה המחוייבת. והערוך לנר כתב, שבאמת דעת הרמב"ם כהתוס'. אולם מאחר ויש גם כן בכלל מצוה זו, לשמור את השמן, שהרי נאמר "יהיה זה לי", שמשמעותו היא, שאנו מצווים להשתדל שהשמן יהיה קיים, משום כך כתבו הרמב"ם

ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים.

ועתה ממשיכה הברייתא כדיני המשיחה:

ואפילו כהן גדול בן כהן גדול שראוי למלא את מקום אביו טעון משיחה⁽⁶⁸⁾.

אבל, ואין מושחין מלך בן מלך בשעת המלכותו, דנעשה מלך אף בלי משיחה.

ואם תאמר: מפני מה משחו את שלמה⁽⁶⁹⁾ שהיה בן המלך דוד?

תשובתך: מפני מחלוקת אדוניה בנו של דוד שרצה למלוך. ובמקום שיש מחלוקת ביחס למלכות טעון המלך משיחה⁽⁷⁰⁾.

ואת יהואש מלך יהודה בן המלך אחזיהו

בהלכותיו, הואיל ודבר זה נוהג אף לדורות. ובהערה 79 יבואר אי"ה דרך נוספת בדעת הרמב"ם.

והנה למדנו בברייתא לעיל, שאין חיוב משום סך, אלא בשמן המשחה שעשה משה, ומדברי הרמב"ם [כה"א א ה] מבואר, שדין זה נלמד ממה שנאמר "ממנו" [וכנראה שכך היתה גירסתו בגמרא, וכמו שכתב הבאר שבע]. והנה, אם נפרש בדעת הרמב"ם, שלדורות גם כן נאמר מצות עשית שמן המשחה, אם כן, לולא הלימוד מפסוק זה, היינו מחייבים בסך משמן אחר, הואיל וגם הוא יש עליו שם דשמן המשחה. אולם לפי דעת התוס' דנזיר הנ"ל, שאין שם דשמן המנחה על שמן אחר, צריך לומר שלולא הלימוד היינו מחייבים בסך משמן אחר, הואיל ועושה משיחה דוגמת המשיחה שנאמרה במלך וכהן גדול, וכמו איסור פיטום השמן.

68. בהמשך הברייתא למדנו, שמלך בן מלך אינו טעון משיחה, מאחר שהמלכות ירושה היא לו, וכל הדין משיחה במלך היא רק כדי למנות מלכות חדשה, ואם כן, לכאורה, יש להוכיח מדין זה דכהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה, שלא נאמר דין ירושה בכהן גדול כלל [ואף על פי שדורשים מהפסוק "לכהן תחת אביו" [ויקרא טז], שאם יש לו בן, הוא קודם לכל אדם, וכמו שהביא רש"י שם, מכל מקום, אין זה אלא ירושה על הזכות להיות כהן גדול, אבל עדיין

אין בו שם כהן גדול כל זמן שלא נמשח].
69. בספר מלכים א [א מו] מבואר, שהמליכו את שלמה בחיי דוד, וכן פירש המלבי"ם שם. והקשה הגרי"ד, אם כן, מה קושית הברייתא, "מפני מה משחו את שלמה?", והרי לא שייך ירושה בחיי האב.

ובעמק ברכה [טו א] מיישב, שדין ירושה במלכות אינה כירושת ממון, שהיא שייכת רק לאחר מיתת המוריש, אלא מאחר שהאב אינו משמש כמלך, הרי בנו קם מיד תחתיו להיות מלך, וכמו שהביא הרמ"א [או"ח נג כה] מתשובות הרשב"א, לענין שליח ציבור שהזקין, שבנו נכנס תחתיו בחייו, והוא הדין לענין שלמה, מאחר שדוד העמידו להיות מלך תחתיו בחייו, מיד נעשה הוא מלך, ולא הוצרכו למשיחה, לולא המחלוקת. אולם יש דוחים ואומרים, שדין זה שהבאנו מהרשב"א, אינו אלא דין זכות קדימה שיש לבנו על פני אחרים, ואם כן, באופן זה יהיה הבן טעון משיחה, שהרי אינו נעשה עדיין למלך, מאחר שמורישו חי.

70. למדנו בברייתא, שיהואחו נמשח מפני יהויקים אחיו, שהיה גדול ממנו שתי שנים. ובפשוטו היה נראה, שבהלכות ירושת המלכות נאמר, שכאשר ישנם שני יורשים, אזי הגדול הוא היורש את המלכות, ואפילו אם הקטן ממנו ראוי יותר למלוכה, שבזה צריך למנות את הקטן, כמבואר לקמן בגמרא, מכל מקום הקטן צריך משיחה, ואפילו כשאין מחלוקת, שהרי מצד דין

דכתיב "והכהן המשיח תחתיו מבניו".

וקשה: נימא קרא "והכהן תחתיו מבניו".
מאי "המשיח"?

אלא הא קא משמע לן: דאפילו אם ממנים
אחד מבניו של הכהן הגדול — רק ההוא
דמשח בשמן המשחה הוא דהוי כהן גדול.
ואי לא משח — לא הוי כהן גדול.

אמר מר: אין מושחין מלך בן מלך.

משחו למרות שהיה בן מלך — מפני
מחלוקתו של אמו עתליה שהרגה את כל זרע
מלכות יהודה⁽⁷¹⁾.

ואת יהואחז בן המלך יאשיהו משחו —
מפני מחלוקת יהויקים אחיו, שהיה גדול
ממנו שתי שנים והיה קודם לו להיות מלך.

אמר מר: ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון
משיחה בשעת חינוכו ככהן גדול.

מנלן?

בתרא [קל], שיכול המוריש להוריש לבניו כפי
רצונו, ונמצא לפי זה, שדין קדימת הגדול לקטן
נאמר רק על הבית דין כשבאים להעמיד מלך,
ומדוקדק בזה לשון הגמרא לקמן, ומי
"מוקמינן" זוטא קמי קשישא, שהוא בלשון
רבים.

אולם בעיקר הדבר מבואר ברמב"ם [כה"מ א
יא], שמשיחת יהואחז מפני יהויקים נעשית מפני
המחלוקת, מאחר שהיה יהויקים גדול ממנו,
נוצר מחלוקת בישראל, ומבואר מדבריו, שכאשר
הקטן ראוי יותר מן הגדול, אזי הקטן אינו צריך
משיחה כלל, כשאין מחלוקת, ומשום שגם עליו
יש שם יורש, וכנ"ל.

71. הרמב"ם בפירושו המשניות כאן כתב,
שאם יהיה קטטה בין בני דוד מי מהם ימלוך,
יהיה צריך משיחה. והאבני נזר [יו"ד שיב]
דקדק מדבריו, שאם המחלוקת היא מצד מי
שאינו מבית דוד, אין צורך במשיחה, ולפי זה
הוקשה לו מהנאמר כאן, שמחמת מחלוקת
עתליה, משחו את יהואש, והרי עתליה לא היתה
מבית דוד, והיא גם כן אינה ראויה למלוכה מפני
שהיא אשה. וכתב ליישב, שמפני שהיא היתה
מולכת בפועל, הוצרכו למושחו.

ירושא לא יתכן שיחול עליו שם מלך, הואיל ויש
גדול ממנו, וזהו כונת הברייתא שמשחו את
יהואחז מפני יהויקים שהיה גדול ממנו, וכן
מבואר מדברי מהרש"א בהוריות [יא], ומשום
כך הוקשה לו, למה הוצרכנו ליתן טעם למשיחת
שלמה, מפני מחלוקת אדוניה, והרי היו מבני
דוד גדולים משלמה, ומפני כך היה צריך
משיחה, ותירץ המהרש"א, מאחר שמינוי
שלמה נעשה על פי נביא, לא היה צורך
במשיחה לולא המחלוקת, וכונתו, שבעצם מצד
דיני ירושה יש זכות לכל היורשים לירש את
המלוכה, הואיל וכל אחד יש עליו שם יורש.
אולם מאחר ואי אפשר לשני מלכים שישמשו
בכתר אחד, לכן כשיש גדול, בזה אנו אומרים
שהוא יהיה היורש בפועל, וכאן שהיה ציווי על
פי נביא להמליך את שלמה, ממילא חזר הדין
שמצד ירושת המלכות יכול הוא להיות מלך,
שהרי גם עליו יש שם יורש, ולכן לא היה צורך
במשיחה לולא המחלוקת.

אבל הערוך לנר כתב ליישב, שאפילו בלא
ציווי נביא, מאחר שדוד אמר ששלמה בנו ימלוך
אחריו וישב על כסאו, אם כן, המלכות עוברת
אליו בירושה, וכמו שמבואר בגמרא כאן,
שאמרו, "ולא כל דבעי מלכא, מורית ליה
מלכותא". וגדר הדבר הוא לפי המבואר בבבא

מנלך?

— בזמן שלום בישראל עוברת המלכות בירושה ואין צריך משיחה, אבל כשיש מחלוקת היא אינה עוברת בירושה. ואפילו אם המלך רוצה להוריש לאחד מבניו אינו יכול לעשות זאת בלי משיחה, כאילו שעכשיו מתחילה המלוכה במשפחה⁽⁷⁴⁾.

תנא: אף יהוא בן נמשי שמשחו אלישע למלך [מלכים ב ט] לא נמשח אלא מפני מחלוקת יורם בן אחאב.

ומקשינן: אמאי קאמרת דיהוא בן נמשי נמשח מפני המחלוקת? והרי תיפוק ליה דמלך ראשון ממשפחתו הוא, שלא היה אביו מלך?!

ומתרצינן: חסורי מיחסרא בלשון הברייתא, והכי קתני: מלכי בית דוד מושחין, מלכי ישראל אין מושחין [משעה שמלך דוד. אבל שאל שהיה לפני דוד נמשח]. ואם תאמר — מפני מה משחו יהוא בן נמשי שהיה ממלכי

אמר רב אחא בר יעקב: דכתיב (דברים יז כ) "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו" — ירושה⁽⁷²⁾ היא ואין צורך במשיחה⁽⁷³⁾.

ועוד שנינו בברייתא: ומפני מה משחו את שלמה? מפני מחלוקת אדוניה.

והוינן בה: מנלן דכי איכא מחלוקת על המלוכה בעי אפילו בנו של המלך משיחה, על אף שאביו המלך הורה שהוא ימלוך תחתיו, וכמו שאירע אצל שלמה המלך?

וכי לא אמרינן דכל דבעי מלכא [במי שחפץ המלך להמליכו] מורית [מוריש] ליה מלכותא לבנו בלי צורך במשיחה?

אמר רב פפא: אמר קרא (שם) "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל"

72. ונהניח בקושיא. ואולי נדחוק ונאמר, שהכונה היא באופן שהיה מחלוקת.

וכבר עמד בזה החתם סופר בתשובה [או"ח יב], וכתב ליישב, שאמנם אין צריך משיחה, אבל מאחר שצריך שיהיה היורש ממלא מקום אבותיו, וצריכים להתיישב בדבר זה, משום כך, כל זמן שלא נמנו וגמרו השרים למנותו, אין שם מלך עליו.

74. רש"י מבאר, שכאשר ישנה מחלוקת, לא נאמר דין ירושה במלכות, והרי זה כמו שבאים להמליך מחדש, ומשום כך צריך משיחה. ואין כונתו לומר שבטל לגמרי דין ירושת המלכות באופן זה, וכל אחד יכול לומר אני אמלוך, אלא הכונה היא, שאמנם יש ירושה על הזכות להיות מלך, והוא קודם לכל אדם, אבל מכל מקום אין

72. כבר נתבאר בהערה 68, שדין המשיחה במלכות היא הלכה שנאמרה בדיני מינוי המלך, ולכן, כשבנו יורשו, והוא נעשה למלך מכח דיני ירושה, אין צריך משיחה.

הצפנת פענח [שקלים ד ד] מסתפק לומר, ששייכת ירושה גם לענין עצם המשיחה, שכאילו בנו גם כן נמשח, ויהיה בו גם כן הדין דסך מלך, שאינו חייב.

73. בספר בית המדרש [למרן הגרא"מ שך] הקשה, שבראש השנה [ב] למדנו, שאם מת מלך בחדש אדר, ונמנו השרים אז למנות את בנו, ולא הספיקו לגמור המינוי עד ניסן, אין מונים למנין שנות המלך השני, אלא מניסן. ולכאורה, מאחר שהמלכות ירושה היא, אם כן, נמצא שחל בו כבר דיני מלך באדר, ולמה לא נמנה לו מאדר,

ישראל? מפני מחלוקת יורם בן אחאב.

אמר מר: מלכי בית דוד מושחין, ואין מלכי ישראל מושחין.

מנלן?

דכתיב (שמואל א טז): גבי משיחת דוד המלך, שאמר הקב"ה לשמואל "קום מושחהו, כי זה הוא". ודרשינן: זה דוד, והמלכים שאחריו שהם ממלכי בית דוד, טעון משיחה. ואין אחר, שאינו ממלכי בית דוד, טעון משיחה⁽⁷⁵⁾.

הירושה.

ובמשבצות זהב [מלכים א א] כתב, שיש לומר נפקא מינה במחלוקת רש"י והרמב"ם לענין דינא, לפי מה שכתב החקרי לב [או"ח ב קיט], שכל הדין דמלך בן מלך אינו טעון משיחה נאמר רק בבן הנולד אחר משיחת אביו, שבזה נחשב הבן גם כן כאילו נמשח, אבל הנולד קודם משיחת האב, אזי כשיתמנה למלך יהיה טעון משיחה, ועל דרך שכתב רש"י בפירושו התורה [במדבר כה יג] לענין כהונת פנחס. ולפי זה, באופן שהאב נמשח מפני המחלוקת, ובנו נולד קודם משיחתו, יהיה דינו תלוי במחלוקת זו, שלשיטת רש"י, יהיה בן זה צריך משיחה, שהרי תחילת המלכות אצל אביו היא, והלא הוא נולד קודם משיחתו, אבל להרמב"ם שהמשיחה באה רק כדי להשקיט המחלוקת, נמצא שעצם המלכות באה לבן זה מירושה מאבי אביו, והרי אבי אביו נמשח קודם לידת בן בנו, ואם כן, נחשב הוא גם כן למשוח.

75. רש"י ותוס' הקשו, הרי שאול נמשח בשמן המשחה, ותירצו שזה היה קודם שנמשח דוד, והמיעוט מ"כי זה הוא", נאמר רק על מלכי ישראל שיבואו אחריו. וביאר הגר"י^ז, שקודם שניתנה המלכות לדוד, היה דין מלך גמור לכל מלך שיתמנה על ישראל. אולם לאחר שנבחר דוד, ניתנה המלכות לו ולזרעו, ואף על פי שאפשר למנות מלך נוסף על ישראל, מכל מקום עיקר המלכות שלו היא, וכמו שמבואר בדברי הרמב"ם והראב"ד [מלכים א ט], ולכן גם כן

חל עליו שם מלך מכח דין ירושה, מאחר שיש מחלוקת [ועל דרך שביארנו לעיל גדר דין ירושה ככהן גדול], ומשום כך צריך משיחה כדי לעשותו מלך. ובאבני נזר שם ביאר כן בדברי רש"י, והוציא מזה הלכה למעשה לענין ירושה ברבנות, שגם כאשר יש מחלוקת, הירוש קודם לכל אדם.

והרמב"ם [כה"מ א יא] כתב, שכאשר יש מחלוקת צריך משיחה כדי לסלק המחלוקת. ותמה הגר"י^ז, איך התירה תורה להשתמש בשמן המשחה לצורך זה, ועוד הקשה, איך נרמז זה בפסוק "בקרב ישראל" שהוא מדבר בדיני ירושת המלכות, ולא בהלכות שמן המשחה, ותירץ, שגם הרמב"ם מודה לרש"י, שכשיש מחלוקת, אף על פי שנאמרה תורת ירושה במלכות, מכל מקום יש עדיין חסרון בשם המלך שבו, ולכן הוא נמשח. והדברים סתומים עדיין.

ואולי יש לפרש כונתו, לפי מה שכתב הפרשת דרכים [יא], שכל זמן שאין המלך מולך בפועל, ולא יצא עדיין טבעו בעולם, אף על פי שהוא נמשח על פי נביא, אין בו עדיין שם מלך, שאין מלך בלא עם. ואם כן, יש לומר, שכאשר יש מחלוקת, אף על פי שמדיני ירושה חל בו שם מלך, מכל מקום יש חסרון במלכותו, מאחר שעדיין לא הוסכם על הכל, ומשום כך, התירה התורה למשחו כדי לסלק ולהשקיט המחלוקת, ושעל ידי כן יהיה נשלם לגמרי שם מלך שעליו, וכמו שהותר למשוח מלך בתחילה בשמן המשחה, ודין זה למדנו מ"בקרב ישראל", שעדיין לא נשלם שם מלך שחל בו על ידי

אמר מר: יהוא בן נמשי נמשח **מפני מחלוקת יורם**.

המחלוקת **באפרסמא דביא**, ואפילו שזה היה לפני שנגזר שמן המשחה (77).

והוינן בה: וכי משום מחלוקת יורם בן אחאב נמעול בשמן המשחה?! בשלמא הא דבמלכי בית דוד מושחים מלך בן מלך מפני המחלוקת לא קשיא, משום שהמלך הראשון למלכי בית דוד טעון משיחה, ולמדנו לעיל מפסוק שגם במלך בן מלך כאשר יש מחלוקת הרי הוא נחשב כמלך ראשון וטעון משיחה. אבל במלכי ישראל הרי אפילו מלך ראשון אינו נמשח, שאינם ראויים למשיחה כלל (76).

ומשנינן: אכן היה אסור להשתמש בשמן המשחה לצורך המלכותו של יהוא בן נמשי. אלא שהתם לא בשמן המשחה משחוהו, כי אם **כדאמר רב פפא** לקמן, שאחרי שנגזר שמן המשחה על ידי יאשיהו משחו את צדקיה **באפרסמא דביא** [שמן אפרסמון זך], ו**הכא נמי** נמשח יהוא בן נמשי מפני

שנינו בברייתא: **ואת יהואחז בנו של יאשיהו משחו למלך מפני מחלוקתו של יהויקים אחיו, שחיה גדול ממנו שתי שנים** וקודם לו למלכות.

והוינן בה: וכי מי היה יהויקים קשיש [מבוגר] מיהואחז אחיו?

והבתיב: (דברי הימים א ג) **"ובני יאשיהו: הבכור — יוחנן. והשני — יהויקים. והשלישי — צדקיהו. והרביעי — שלום"**.

ואמר רבי: יוחנן הוא יהואחז, צדקיהו הוא שלום. הרי שיהואחז, שהוא יוחנן, הוא שהיה הבכור, ואילו יהויקים אחיו היה הבן השני של יאשיהו!?

ומשנינן: לא קשיא. **אלא, לעולם, יהויקים**

נתמעטו מלכי ישראל ממשחה.

76. צריך עיון לכאורה, הרי מפורש בפסוקים [מלכים ב יט טז] שנאמר לאליהו הנביא למשוח את יהוא למלך על ישראל, ואיך יתכן לומר שזו היא מעילה בשמן. ותירץ הערוך לנר, שלשון משיחה נופל על כל מינוי שהוא, אפילו באופן שאינו נמשח בשמן, וכמו שמבואר שם, שהקב"ה ציוה לו למשוח את אלישע לנביא תחתיו, ואת חזאל למלך על ארם, אף על פי שבהם ודאי לא תיתכן משיחה בשמן המשחה. עוד יש לעיין, מדוע הקשינו מצד איסור מעילה, ולא הקשינו מצד איסור סיכת זר, שהיא בכרת, וצ"ע.

77. מבואר בגמרא, שלא היו מושחין כל מלכי

ישראל בשמן אפרסמון, ורק כשהיה מחלוקת היו מושחין, ואם כן, ענינו היה כדי לסלק ולהשקיט המחלוקת. ולפי דברי הרמב"ם שהבאנו בהערה 74, שטעם הדין, שכשיש מחלוקת במלכות בית דוד צריך משיחה בשמן המשחה, הוא גם כן כדי לסלק המחלוקת, אם כן, ענינם אחד הוא.

ויעויין בתרגום יונתן בן עוזיאל [שמות לה כח], שמתרגם הפסוק "ואת השמן וגו' ולשמן המשחה", "וית אפרסמא דביא למשח רבותא", ולכאורה הכונה היא, לשמן אפרסמון שלמדנו כאן בגמרא, ואם כן, נמצא, ששמן אפרסמון זה היה קודש, אלא שהיה עומד למטרה זו של משיחת מלכי ישראל, ולכן לא היה בו משום מעילה.

מצאצאי יאשיהו. משום דמלך יכניה בן יהויקים, במקום יהויקים אביו, קמיה דמלך צדקיה.

ונמצא כי: בתחילה מלך יהואחז, וסוף [לאחריו] מלך יהויקים, וסוף מלך יכניה בנו של יהויקים, וסוף מלך צדקיה.

תנו רבנן: הוא שלום הוא צדקיה. ולמה נקרא שמו שלום? שהיה שלם במעשיו.

דבר אחר: שלום — ששלם מלכות בית דוד בימיו. שהוא היה האחרון למלכי בית דוד ובימיו היה החורבן וגלו לבבל.

ואמרינן: גם השם שלום וגם השם צדקיה לא היו שמותיו אלא כינויים בלבד.

ומה שמו? מתניה שמו! שנאמר: (מלכים ב כד) "וימלך מלך בבל את מתניה דודו של יכניה תחתיו. ויסב מלך בבל את שמו של מתניה לצדקיה".

וכונתו בשינוי שמו לשם הזה היתה: דאמר לו נבוכדנצר: יה יצדיק עליך את הדין, כשתענש אם תמרוד בו! שנאמר: (יחזקאל יז) "ויקה מזרע המלוכה [הכונה לצדקיה], ויבא אותו באלה [בשבועה]".

וכתיב נמי בדברי הימים (ב לו) שהשביעו נבוכדנצר שלא ימרוד בו "וגם במלך נבוכדנצר מלך בבל מרד צדקיה, על אף אשר השביעו באלהים" שלא ימרוד בו.

ותמהינן על דברי הברייתא דקתני: ויהואחז נמשח מפני יהויקים.

אכן היה קשיש מיהואחז ולכן חלק על מלכותו. ואמאי קרי ליה ליהואחז [המכונה בפסוק "יוחנן"] בכור — משום שהוא היה "בכור" למלכות, בכך שהוא קדם למלך לפני יהויקים.

ותמהינן: האיך באמת מלך יהואחז בראשונה? וכי מי מוקמינן זוטא צעיר קמי קשישא מבוגר? (78)

והכתיב: (דברי הימים ב כא) "ואת הממלכה נתן ליהורם — כי הוא הבכור!"

ומשנינן: החוא, יהורם, ממלא מקום אבותיו הוה, שהיה צדיק כאביו וראוי לרשת את מקום אביו. וכשיש בכור הממלא מקום אביו הוא הקודם לרשת את המלוכה. אבל יהויקים לא היה ממלא מקום אביו, ולכן לא היה ראוי לרשת את כסא המלוכה, ולפיכך המליכו את יהואחז.

אמר מר: הוא שלום הוא צדקיה.

ותמהינן: איך אפשר לומר שהמדובר הוא בבן אחד שהיו לו שני שמות? והא הכתוב מנה את כל אחד מארבעת בניו של יאשיהו לחוד, ואף ציין את מספרם בדרי [בדורות], כלומר, אחים לפי סדר תולדותם, וכאילו כל אחד הוא "דור" הבא לאחר הדור הקודם לו קחשיב. שהרי מונה את צדקיה ואת שלום כשלישי וכרביעי?

ומשנינן: לעולם כדאמרינן דצדקיה נקרא שלום. ואמאי קרי ליה לצדקיה "שלישי", משום שהוא שלישי לבנים. ואמאי קרי ליה "רביעי" — שהוא היה הרביעי למלכות

וכי מי הוה שמן המשחה בימי יהואחז?

על ידי שלמה.

והתניא: משנגזו הארון בימי יאשיהו, נגנזה גם צנצנת המן [שה' צוה להניח למשמרת לדורות בקודש הקדשים לפני הארון. ככתוב בפרשת המן (שמות טז לג – לד)].

ונגנזה גם צלוחית שמן המשחה, ומקלו של אהרן עם השקדים ופרחים [שגם אותו נצטוו להניחו למשמרת לפני הארון (במדבר יז כה)].

וכן הארגז ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל בהשיבם את ארון הברית. שנאמר (שמואל א ו): **"ואת כלי הזהב אשר השיבותם לו, לאלהי ישראל, בתור כפרת אשם – תשימו בארגז מצדו" של ארון הברית.** ומדכתיב "מצדו" משמע שבכל מקום שהיה הארון, שם היה גם הארגז.

ומי נגזו? יאשיה מלך יהודה נגזו.

שנאמר (דברי הימים ב לה): **"ויאמר המלך אל הכהנים: תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה. אין לכם משא בכתף".** ופירשו במסכת שקלים (דף טז) שאמר להם שאם יגלה הארון אתם לבבל שוב לא יחזירוהו בכתפיהם. ולכן נגזו במקום אשר הוכן לכך

ומנין שנגזו שאר הדברים המוזכרים לעיל בכרייתא?

אמר רבי אלעזר: אתיא "שם שם", שכתוב בארון (שמות לו) **"אשר אועד לך שמה".** ובמן כתוב (שמות טז לג) **"ותן שמה מלא העומר מן".** ולומדים בגזירה שוה שכאשר גזזו את הארון, גזזו גם את צנצנת המן. (79)

אתיא "דורות דורות", שכתוב במן (שם) **"למשמרת לדורותיכם",** ובשמן המשחה כתיב (שם לו) **"לדורותיכם".** ולומדים בגזירה שוה ששניהם נגזזו עם הארון.

אתיא "משמרת משמרת" שכתוב במן (שם) **"למשמרת",** ובמקלו של אהרן כתוב (במדבר יז כה) **"למשמרת".**

ואם כן קשה, דכיון שיאשיה, אביו של צדקיה, כבר גזז את שמן המשחה, איך נמשח בו יהואחז, שהיה אחריו?

אמר רב פפא: לא בשמן המשחה משחוהו אלא באפרסמא דביא שמן אפרסמון זך.

תנו רבנן: מושחין את המלכים בשעת המלכתם כמין נזר על ראשם סביב.

הארון, ומשום כך, כשנגזו הארון, נגזזו גם הם עמו, שהרי היו צריכים להיות עמו. ולפי זה יש לבאר דעת הרמב"ם, שכתב "מצות עשה לעשות שמן המשחה" [כה"מ א א], וכבר הבאנו בהערה 67 בשם האחרונים, שמדבריו נראה שמצוה זו נוהגת לדורות גם כן, ואם כן קשה, למה לא עשו בימי יאשיהו שמן המשחה נוסף. ולפי דברי הגבורת ארי יש ליישב ולומר, שדין זה, שהשמן

שהיה אביו של יהואחז ומלך לפניו, וכמו שהבאנו בהערה 70 שהמלך יכול להמליך את מי שירצה מבניו, משום שנראה בפסוקים, שעם הארץ המליכו את יהואחז, עיין מלכים [ב כג ל].

79. הגבורת ארי [יומא נב] מבאר, שגזירה שוה בא ללמדנו, שדברים אלו. כלומר, שמן המשחה ומקלו אהרן וצנצנת המן, דינם היה להיות לפני

וזאת הכהנים הגדולים מושחין כמין "כי".

ומבארנין: מאי "כי"?

אמר רב מנשיה: כמין כי יוני שהיא כצורת
X, שיוצק שמן על ראשו ואחר כך בין ריסי
עיניו, ומחברם באצבעו דרך מצחו בצורת
X. [עי' רמב"ם שבתאי פרנקל]

תני חדא: בתחילה מציק שמן על ראשו,
ואחר כך נותן לו באצבע שמן בין ריסי
עיניו.

ותני אחריתי: בתחילה נותן לו שמן בין
ריסי עיניו, ואחר כך מציק לו שמן על
ראשו. וקשיין אהדדי.

ומבארנין: מחלוקת תנאי היא —

איכא למאן דאמר משיחה באצבע עדיפא,
ולכן נותן קודם מהשמן באצבע בין ריסי
עיניו בצורת משיחה ולאחר מכן יוצק שמן
על ראשו.

ואיכא למאן דאמר יציקה עדיפא, ולכן יוצק
קודם על ראשו.

והוינן בה: מאי טעמא דמאן דאמר יציקה
עדיפא?

ומשנינן: שנאמר (ויקרא ח יב) "ויצוק
משמן המשחה על ראש אהרן, וימשח אותו

לקדשו" — הרי שקודם יצק ואחר כך משח.
ומאן דאמר משיחה עדיפא — קסבר משיחה
עדיפה שכן נתרבתה משיחה אצל בלי שרת,
שבהם לא היתה כלל יציקה אלא משיחה
בלבד.

ומקשינן להך מאן דאמר: והכתיב "ויצק"
ורק לבסוף כתיב "וימשח"!?

ותרצינן: הכי קאמר — מה טעם "ויצק" —
משום שלפני כן כבר "וימשח אותו לקדשו".

תנו רבנן: כתיב (תהלים קלג) "כשמן הטוב
על הראש, יורד על הזקן, זקן אהרן" —
שהיה נראה שמן המשחה שעל זקן אהרן
כמין שתי טיפין מרגליות, וכאילו היו
תלויות לאהרן בזקנו.

אמר רב כהנא: תנא: כשהוא, אהרן, היה
מספר [מדבר]. פירוש אחר מספר את זקנו
— רש"י] היו אותן שתי טיפות עולות
ויושבות בעיקרי זקנו.

ועל דבר זה, על טיפות שמן המשחה שהיו
תלויות על זקנו של אהרן, היה משה רבינו
דואג: שמא חם ושלום מעלתי בשמן
המשחה, שמא שמתני שם יותר מדאי.
[ובהוריות ביאר רש"י שחשש משה שמא
נגע ונהנה מהן בשעה שהלביש את אהרן
בבגדי כהונה].⁽⁸⁰⁾

שמא כשהלביש לאהרן את בגדי כהונה ונגע בו,
נהנה מהשמן. והקשה בהגהות הרד"ל, הרי
מפורש בתורה, שהמשיחה נעשית אחר הלבישה,
עיין שמות [כט], אולם כונת רש"י פשוטה היא,
שחשש, שמא כשהלבישו ביום שני למלואים,
נגע בשמן שנמשח בו ביום הראשון.

ובמלא הרועים הקשה, הלא מבואר לקמן

צריך להיות לפני הארון, נאמר בכל שמן
השמחה שיעשו לדורות, ולכן אף על פי
שמעיקר הדין הם מצוים על עשית השמן, מכל
מקום אינם יכולים לקיימה, שהרי יהיו צריכים
להניחו גם כן לפני הארון.

80. רש"י בהוריות [יב] מפרש, שמשה היה ירא

תנו רבנן: אין מושחין את המלכים אלא על המעיון כדי שתימשך מלכותן, שהמעיון הנובע ללא הפסק הוא סימן טוב שתמשך מלכותן.⁽⁸¹⁾ שנאמר (מלכים א א) "ויהאמר המלך דוד להם: קחו עמכם את עבדי אדוניכם, והורדתם אותנו את שלמה אל מעיון גיחון, ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך על ישראל".

[ופירש רש"י גיחון הכתוב כאן הוא מעיון קטן סמוך לירושלים, ואין זה גיחון הגדול המוזכר בפרשת בראשית שיוצא מעדן].

יצתה בת קול ואמרה: (שם) "כטל חרמון שיוורר על הררי ציון" — מה טל אין בו מעילה, שהרי הוא חולין גמור, אף שמן שיוורר על זקן אהרן אין בו מעילה.

ועדיין אהרן היה דואג שמא משה לא מעל ואני מעלתי, שבגדי מתבשמים מהריח של השמן שבזקני.

יצתה בת קול ואמרה לו (שם) "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" — מה משה לא מעל אף אתה לא מעלתי.

ומפירושו רש"י כאן למדנו דבר חידוש, שאף על פי שהיה נס בשמן המשחה שכולו קיים ולא נחסר ממנו כלום, ואם כן, כאשר שם יותר מדאי, נמצא שלא נחסר כלום מהי"ב לוגין, מכל מקום, מאחר שהשמן שהוציא מהצלוחית יש בה קדושה [שהרי השמן שהוציא, הוא הוא השמן שהיה בכלי קודם לכן, אלא שנעשה נס, ונוסף בכלי עוד שמן], ואינו מקיים בנתינתה מצות משיחה, משום כך יש בו דין מעילה. וכן כתב בכך יהודיע.

81. הרמב"ם [מלכים א יא] כתב שדין זה נוהג במלכי בית דוד בלבד, וכתב הכסף משנה שם, שהרמב"ם חידש כן לפי שיטתו בהלכות מלכים [שם ט], שמלכות בית דוד היא העומדת לעולם, אבל מלכי ישראל אין מלכותם אלא לשעה, עיי"ש ובהשגות הראב"ד, ומאחר וענין המשיחה על המעיון נעשה לסימן שתימשך מלכותן, לא יתכן זה אלא במלכי בית דוד. ויש מדקדקים כן מלשון הפסוק שהובא כאן בגמרא, "והורדתם אותו על גיחון", שמשמעו, "אותו", שהוא מבית דוד, ולא אחר.

והנה הערוך לנר הקשה, שמן הפסוקים במלכים ב' [יא] נראה בעליל, שמשחת יואש

[ו], שאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו [חוץ משלשה דברים], ואם כן, מאחר שכבר נמשח בשמן, לא יהיה בו עוד מעילה, ותירץ, מאחר ולמדנו לקמן [ז] מפסוק, שכהן גדול שנטל משמן שעל ראשו, שנמשח בו, ונתנו על בני מעיו, חייב משום איסור סיכת זר, שעדיין לא נתחלל השמן מקדושתו, לכן היה משה רבינו סבור, שהוא הדין שיש בו גם כן חיוב מעילה. ובחק נתן ביאר, שלא מנו לקמן בגמרא את שמן המשחה עם הדברים שיש בהם מעילה אחר שנעשית מצותן, משום שבשמן המשחה יש קיום מצוה גם אחר מעשה המשיחה, בזה שהשמן מונח על ראשו, וכלשון הכתוב, "שמן משחת אלקיו עליו". וכדבריו כתבו התוס' לקמן שם. וכאן פירש רש"י, שהיה משה רבינו חושש, שמא שם על ראשו שמן יותר מדאי. ולכאורה כונתו היא, מאחר ושיעור משיחת כהן גדול הוא בכל שהוא, כמבואר לקמן [ו], אם כן, כשנותן יותר מזה, יש בו משום מעילה, ומאחר שראה את שתי הטיפין שבזקנו, חשש משה שמא נתן יותר מדאי עד שירדו לזקנו, וכעין זה פירש הבאר שבע בהוריות. ומדברי הגמרא כאן נפתח מקור לדברי הרמב"ם, שכתב בענין משיחת המלך, "ולא ירבה בשמן" [כה"מ א ט].